

בתי משפט
קהילתיים
المحاكم الجماهيرية

בתי המשפט הקהילתיים בישראל החלו לפעול בנובמבר 2014 במטרה לצמצם את תופעת הפשיעה החוזרת על ידי שיקום עוברי חוק בקהילה המקומית כתחליף לעונשי מאסר בפועל.

התוכנית מציעה הליך פלילי שיקומי מקיף, בפיקוח צמוד של בית המשפט, לנאשמים המבצעים עבירות חוזרות על רקע של נסיבות חיים קשות ובעיות כלכליות וחברתיות שאינן מטופלות.

כיום פועלים בישראל שישה בתי משפט קהילתיים בבתי משפט השלום במחוזות הדרום, המרכז, תל אביב, הצפון, חיפה וירושלים. בכך הושלמה פריסת התוכנית על פני כל מחוזות השיפוט בישראל.

הפרויקט החדשני מופעל בשותפות בין הנהלת בתי המשפט, משרד המשפטים, משרתת ישראל, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים והרשויות המקומיות, בהובלת ג'וינט-אשלים.

"...אני מתחילה להאמין
למילה הזו 'צדק'"

(משתתפת בתוכנית)

רקע

מדינת ישראל נתקלת בשנים האחרונות באתגר ממשי בהתמודדות עם תופעות של פשיעה קלה ובינונית שמרביתן מתבצעות על ידי עוברי חוק חזרתיים. נתוני שירות בתי הסוהר מצביעים על כך שכ-42% מכלל האסירים הבגירים חוזרים לכלא תוך שנים ספורות מיום שחרורם. בקרב צעירים עד גיל 25 שיעור זה אף גבוה יותר. נתונים אלו מצביעים על הקושי הרב של עוברי חוק לצאת ממעגל הפשיעה ולהשתקם. קושי זה נובע, פעמים רבות, מבעיות חברתיות, כלכליות ואישיות אשר אינן מטופלות ומצויות ברקע של רבות מן התופעות העברייניות.

השפעות הפשיעה על היחיד והחברה ובאות לידי ביטוי במישורים רבים. הן משפיעות לא רק על חייהם של עוברי חוק וקורבנות עבירה, אלא גם על תחושת הביטחון האישי ואיכות החיים של חברי הקהילה הנפגעת מהפשיעה, על המערכות החברתיות והציבוריות ועל הכלכלה.

מודל העבודה של בית המשפט הקהילתי נשען על סמכותו של בית המשפט בהליך הפלילי ועל השותפות בין מערכת המשפט לבין מערכות הרווחה והקהילה. זאת, במטרה להציע מענים ופתרונות שיקומיים לבעיות של עוברי חוק ולהבנות מודל להתמודדות מערכתית עם תופעת הפשיעה החוזרת בישראל.

אולם משפטים
Mishpatim Hall

אוכלוסיית היעד של התוכנית

אוכלוסיית היעד של התוכנית הם עוברי חוק חזרתיים, המואשמים בבית משפט שלום, בעבירות בדרגת חומרה "קלה" ו"בינונית", בעיקר עבירות סמים, רכוש, אלימות ואיומים, אשר בהיעדר שיקום צפויים לעונשי מאסר בפועל. הנאשמים המתאימים להשתתף בהליך הם אלה אשר הרקע למעשיהם נובע מבעיות חברתיות, כלכליות או אישיות, כגון התמכרות לסמים או לאלכוהול, מוגבלות פיזית, קוגניטיבית או נפשית, חיים בעוני, הדרה חברתית, אבטלה, נשירה ממסגרות חינוכיות ועוד.

בכניסתם להליך לוקחים המשתתפים אחריות על מעשיהם ונכנסים לתוכנית שיקומית ממושכת בכדי לשנות את נתיב חייהם, להשתקם ולהועיל לעצמם, למשפחותיהם, לקהילה ולחברה.

"אני רואה פה פתח
להזדמנות שנייה בחיים שלי.
פה מסתכלים עליך בגובה
העיניים. מסתכלים על
העתיד שלך ולא על העבר."

(משתתף בתוכנית)

מודל העבודה

לפיתוח, התאמה והנגשת מענים ושירותים רשותיים וקהילתיים.

המעגל הקהילתי: גיוס הקהילה כמנגנון מרכזי בתהליכי הטיפול והשיקום של עוברי החוק וכמפתח לשילובם בקהילה; איתור תופעות רחב המובילות לפשיעה במטרה לקדם פתרונות ומענים קהילתיים.

התוכנית מלווה על ידי צוות היגוי ארצי בו חברים נציגי השותפים. צוות ההיגוי בוחן את הסוגיות המקצועיות הכרוכות ביישום המודל ומתווה את תפיסת העבודה ומודל הפעולה.

הנחת היסוד בבסיס מודל הפעולה של בתי המשפט הקהילתיים היא כי חלק ניכר מההתנהגות העבריינית החוזרת, היא סימפטום לבעיות עומק חברתיות, אישיות וכלכליות. על כן, התמודדות עם תופעת הפשיעה צריכה לכלול פתרונות מערכתיים לבעיות אלה. המסגרת של ההליך הפילי הקהילתי מאפשרת מציאת מענים רלוונטיים לבעיות מורכבות והפניה לתהליכי שיקום, תוך כדי פיקוח של בית המשפט.

התוכנית מיועדת ליצירת שינוי בשלושה מעגלי התערבות:

המעגל הפרטני-משפחתי: בניית תוכנית התערבות פרטנית המותאמת באופן אישי וייחודי לכל משתתף ולצרכיו, תוך תיאום בין המענים והשירותים השונים. התוכנית מתייחסת למצבם של הנאשם ובני משפחתו במכלול מישורי חיים: שיקום ופיתוח קשרים חברתיים, משפחתיים וקהילתיים; קידום בריאות פיזית ונפשית; קידום רווחתו של הנאשם ובני משפחתו (טיפול רגשי, מיצוי זכויות, הסדרת חובות וסיוע במענים חומריים); השתלבותו של הנאשם בעיסוק קבוע ומיטיב (כגון תעסוקה, השכלה והתנדבות) והסתגלות לחיים שומרי חוק.

המעגל המערכתי: קידום שינוי תפיסות ועמדות בקרב המערכות השונות ונותני השירותים ביחס לעוברי חוק, במטרה לייצר אחריות משותפת לשיקומם ושילובם בקהילה. זאת במקביל

"הפרויקט הזה מועיל יותר מהמשוער. נותן כלים, הכשרה, עוזר להתבסס בחיים. והכי חשוב נותן את היכולת להאמין בעצמך"

(משתתף בתוכנית)

בית המשפט והנאשם מחויב לעמוד בתנאיה. נאשם אשר בית המשפט קבע כי אינו עומד בתנאי השיקום, או נאשם שבחר לעזוב את התוכנית, ייגזר דינו כמקובל בהליך הפלילי.

ייחודיותו של מודל בית המשפט הקהילתי בכך, שהוא מאפשר שימוש אפקטיבי בחלופות למאסר באמצעות שיקום בקהילה, המבוסס על שירותים ומענים בקהילה המקומית.

"אני מרגיש שאני לא
שקוף. אני מרגיש
שרואים אותי פה"

(משתתף בתוכנית)

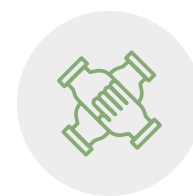
ההליך המשפטי

ההליך בבית המשפט הקהילתי מתקיים בבית משפט שלום, במסגרתו של ההליך הפלילי ובהתאם לכלליו. זאת, תוך התאמתו לעקרונות הייחודיים של המודל הנשען על מספר אדנים מרכזיים:

- התמקדות בשיקום הנאשם ומתן מענה מקיף לצרכיו ולבעיותיו.
- הסכמה ושיתוף פעולה של כל הצדדים להליך.
- שילוב גורמי הרווחה ושותפות עם הקהילה.
- צוות מקצועי קבוע.
- פיקוח צמוד של בית המשפט.

בתי משפט קהילתיים אינם עוסקים בשמיעת ראיות. עיקרו של ההליך בשלב שלאחר ההרשעה, במסגרתו נכנס הנאשם לתהליך שיקומי מקיף. הצטרפותו של נאשם להליך בבית המשפט הקהילתי נעשית על פי החלטת בית המשפט ומותנית בהסכמת הצדדים להליך ובהמלצת שירות המבחן.

ההליך מבוסס על שיתוף פעולה ומחויבות של הנאשם המשתתף בתוכנית, לצד התגייסות כוללת של המערכת ובכלל זה גורמי המשפט, הרווחה והקהילה למציאת מענים ופתרונות רלוונטיים לבעיותיו ולצרכיו. במסגרת ההליך, הנאשמים מתייצבים בפני שופט/ת בית המשפט הקהילתי באופן תכוף במהלך תקופה של כ- 12 - 18 חודשים. בראשית הדרך נערך מיפוי צרכים ונבנית לנאשם תוכנית טיפולית ושיקומית פרטנית. התוכנית נתונה בכל עת לפיקוח של

צוות בית המשפט הקהילתי

צוות בית המשפט הקהילתי הוא צוות קבוע שפועל יחד בדיאלוג מתמיד, כשלנגד עיניו מטרה משותפת, אך בה בעת כל אחד מחבריו שומר על תפקידו המסורתי בהליך הפלילי. בכל אחד ממוקדי הפיילוט הוצב צוות מקומי, המורכב משופט/ת, קציני/ות מבחן, עו"ד מהסניגוריה הציבורית, מהתביעה המשטרתית ומהפרקליטות, ועו"ד המרכז את פעילות בית המשפט הקהילתי מטעם ג'וינט ישראל אשלים. זאת לצד עו"ס קהילתי ייעודי/ת לתוכנית ורכז/ת התנדבות.

שירות המבחן הוא הגורם האמון על בנייתה של תוכנית השיקום הפרטנית לנאשם, על התקדמות הטיפול במשתתף והתאמת המענים הטיפוליים בכל שלבי התוכנית. רכז/ת בית המשפט, עו"ס קהילתי, רכז/ת המתנדבים ושירות המבחן מקשרים בין הגורמים השונים בקהילה המעורבים בתוכנית השיקום לבין בית המשפט הקהילתי.

תפקידה של הקהילה בבית המשפט

חברתיים ועוד. במקביל, משולבים בתוכנית מתנדבים שתפקידם ללוות ולסייע לנאשמים ולבני משפחותיהם בתהליך ולקרבתם לקהילה.

בנוסף, משתתפי התוכנית מחויבים לבצע "שעות השבה לקהילה" כחלק מההליך השיקומי. שעות אלה מסייעות לחיבור מחודש לקהילה ובכך תורמות להעברת מסר חשוב לפיו הנאשמים נדרשים לתרום את חלקם על מנת להיטיב עם הקהילה ולפצות במידת מה על מעשיהם.

במהלך שנות הפעילות התפתחה בבתי המשפט מסורת של אירועים קהילתיים בהשתתפות צוות בית המשפט, מתנדבים, נאשמים ובני משפחותיהם. לעתים קרובות האירועים מתקיימים בשכונות או במרכזים בקהילה בשיתוף תושבים, פעילים ועובדים. מפגשים אלה מהווים חלק חשוב בתוכנית השיקום, הם מייצרים שייכות, קרבה והיכרות, מצמצמים את הניכור ומאפשרים בניית אמון ושינוי עמדות הדדי.

בתי המשפט הקהילתיים אינם יכולים לפעול לבדם, הם מבוססים על שותפות רחבה אשר נבנית עם הרשות המקומית, רשויות הרווחה, גופים וארגונים מקומיים וארציים, תשתית ענפה של מתנדבים מהקהילה, מעסיקים ידידים ותושבים מעורבים. אלו מסייעים ביישום ההחלטות השיפוטיות, בשילוב הנאשמים במסגרות הקהילתיות, במתן ובהנגשת שירותים חברתיים ומידע למשתתפים ולבני משפחותיהם.

במסגרת זו נבנו ומוסדו קשרים עם נותני השירותים והגורמים המקומיים שעליהם נשענות תוכניות השיקום: מחלקות הרווחה והשירותים החברתיים, מרכזי התעסוקה, ביטוח לאומי, הסיוע המשפטי, רשות האכיפה והגבייה, עמידה, משרד הבריאות ושירותי בריאות בקהילה, קליניקות משפטיות, מרכזי מיצוי זכויות, ארגונים

"הגעתי לבית המשפט הקהילתי בחוסר אמון משווע וגיליתי פרויקט שאין שני לו בקנה מידה עולמי... אחרי ארבעים שנה ויותר של מלחמה קשה מול כל העולם, אני שכבר חושב וקצת מרגיש אחרת, מוכן לקבל, מוכן לתת, מאד רוצה תקווה לעצמי ולכל בני משפחתי".

(בוגר התוכנית)

תרומתה והשפעתה של התוכנית

החל מיום הקמתה של התוכנית כבר שולבו בה מאות נאשמים ואחוזי ההצלחה גבוהים. המשתתפים שסיימו בהצלחה את התוכנית עברו תהליך שיקומי משמעותי, אמונם במערכות הציבוריות התחזק והם השתלבו במסגרות מתאימות והרחיבו וביססו את אפשרויות התעסוקה, ואת הקשרים החברתיים והמשפחתיים.

שיתופי הפעולה בין צוותי בית המשפט הקהילתי לבין הרשויות המקומיות מתמסדים ומניבים פירות. עשרות רשויות ברחבי הארץ הצטרפו כשותפות מרכזיות בתוכנית. עוברי החוק המשתתפים בתוכנית ובני משפחותיהם זוכים למעטפת קהילתית נרחבת, הכוללת מתנדבים מלווים, סיוע במיצוי זכויות ובהסדרת חובות, השתלבות בתעסוקה ובתרבות הפנאי, קידום הרווחה האישית, בניית רשתות תמיכה והסתגלות לחיים שומרי חוק.

התוכנית מצמצמת את הניכור הקיים בין הציבור למערכות האכיפה, מגבירה את תחושת הצדק וההוגנות, מקרבת מחדש אוכלוסיות של עוברי חוק אל הקהילה ומשפרת את מצבן של קהילות הסובלות מאחוזים גבוהים של פשיעה.

התוכנית מהווה מענה שיקומי כתחליף לענישה ולכליאה במקרים רבים ומאפשרת צמצום השימוש בעונשי מאסר.

"לפני כניסתי לבית המשפט הקהילתי, חיי היו אבודים. כל מי שהכרתי הפסיק לתת בי אמון, הזוגיות שלי היתה בסימן שאלה והייתי באמצע תהליך שלא באמת ידעתי אם אוכל לעמוד בו. בכנות, חשבתי שאחזור למוכר ולידוע. חשבתי שזה תהליך שאגמור אותו כדי לסיים את התיק ולהמשיך הלאה.

בזמן ההתקדמות בשלבים ובעזרת האנשים שנמצאים כאן הרגשתי שאני חלק ממשפחה תומכת הנמצאת בשבילי בכל צרה ואתגר הניצבים בפני... היום חיי נראים הרבה יותר טוב עם ביטחון לעתיד טוב יותר...

כל זה לימד אותי שבעזרת האמון שהמערכת נתנה בי, כל התמיכה, העזרה וההרגשה שאני כמו כולם, אפשר להצליח. באמצעות התמדה, לקיחת אחריות ודוגמה אישית הצלחתי ביחסים עם אחרים..."

(בוגר התוכנית)

בתי משפט קהילתיים בישראל

לפרטים נוספים: 02-6557263

ד"ר דניאלה ביניש, מנהלת התוכנית: DaniellaB@jdc.org
עו"ד עדי בלוטנר, רכזת בית המשפט הקהילתי, מחוז דרום: AdiBl@jdc.org
עו"ד מאיר אוחנה, רכזת בית המשפט הקהילתי, מחוז מרכז: MeirOh@jdc.org
עו"ד שירי גל-רוט, רכזת בית המשפט הקהילתי, מחוז תל אביב: ShiriRo@jdc.org
עו"ד זהר אקרמן-אליה, רכזת בית המשפט הקהילתי, מחוז צפון: zoharaa@jdc.org
עו"ד הראלי מזרחי, רכזת בית המשפט הקהילתי, מחוז ירושלים: HareliMi@jdc.org
עו"ד טל שתיל, רכזת בית המשפט הקהילתי, מחוז חיפה: TalSh@jdc.org

אולם משפטים 45

قاعة المحاكم

צילום: קובי וולף, מירב נדלר וצוות התוכנית עיצוב גרפי: גלית אזולאי